

Space and Time in Europe: East and West, Past and Present, ed. Mirjam Mencej, Oddelek za etnologiju in kulturno antropologiju – Filozofska fakulteta, Ljubljana 2008., 387. str.

Zbornik *Prostor i Vrijeme u Europi: istok i zapad, prošlost i budućnost* urednice Mirjam Mencej proizašao je – kao i glavnina zbornika biblioteka *Županičeva knjižnica*, u kojoj je objavljen – iz višegodišnje multidisciplinarnе znanstvene suradnje između slovenskih i inozemnih istraživača. U njemu okupljeni članci danskih, čeških, finskih, litavskih, hrvatskih, makedonskih, njemačkih, portugalskih, slovenskih, srpskih i škotskih etnologa, etnolingvиста, folklorista, kulturnih antropologa, arheologa, povjesničara i povjesničara književnosti posredno se nastavljaju na dva slovenska bilateralna projekata započeta 2002. godine. Izravno su pak vezani uz međunarodni znanstveni skup *Koncepcija vremena i prostora u europskom folkloru* održan 2007. godine u Ljubljani.

Zbornik *Prostor i vrijeme u Europi* nije s ostalim zbornicima *Županičeve knjižnice* blizak samo na razini ishodišta. Poput zbornika priređenih u čast ključnih nadnevakа i pojedinaca, među kojima je posljednji posvećen prerano preminulom slovenskom etnologu i kulturnom antropologu Borutu Brumenu te zbornika znanstvenih skupova koje je od kraja 1990-ih naovamo samostalno ili u suradnji s drugim institucijama organizirao Odsjek za etnologiju i kulturnu antropologiju Filozofskog fakulteta u Ljubljani, zbornik *Prostor i vrijeme u Europi* također je reprezentativan predstavnik epistemoloških nagnućа i institucionalnih odrednica suvremene slovenske, bolje rečeno, europske etnologije, kulturne antropologije i folkloristike sa čvrstom slovenskom jezgrom. Već samo apostrofiranje Europe u naslovu ovog zbornika sugerira da je nastao u okrilju nastojanja osnaženih nastankom Europske Unije, a usmjerenih na intelektualno i umjetničko promišljanje, a time i zamišljanje Europe kao, makar i visoko raznorodne, specifične kulturne cjeline. Potvrdit će to i njegove unutrašnje stranice korica, koje ga pozdravljaju i predstavljaju kao znanstvenu potkrepu težnje Europske Unije da u integracijskim procesima respektira nacionalne i regionalne različitosti zemalja članica, ali i ističe njihovo zajedničko kulturno porijeklo. S druge strane, njegova unutrašnjost – poimence oni njegovi prilozi (npr. Lyle) koji, baveći se praindoeuropskim značajkama vremena i prostora, ističu nadeuropsko porijeklo razlika između suvremenih europskih društava – pokazuje da je ipak riječ ponajprije o znanstvenom i u odnosu na društvene i institucionalne imperativе u konačnici beskompromisnome projektu.

Zbornik *Prostor i vrijeme u Europi* i svojom je temom reprezentativan predstavnik epistemološkog trenutka u kojem je nastao. Pristupajući prostoru i vremenu kao kulturno i povijesno rastresitim kategorijama, on se, naime, pridružuje od 1990-ih naovamo intenziviranim te hrvatskim etnologima i folkloristima vrlo dobro poznatim antropološkim i sociološkim, te u našim područjima nešto manje vidljivim književnoanalitičkim razradama tih pojmova. Treba, međutim, istaknuti da se pojmovi prostora i vremena u ovome zborniku, a za razliku od dominantnih nastojanja u navedenim disciplinama, uglavnom ne križaju s pojmovima identiteta, moći, ideologije i sl. Uz iznimku članaka Annette Kehnel i Ivana Lozice, u kojima se prostor/vrijeme europskih ritualnih manifestacija (inauguracijskih obredа i karnevalа) interpretira i iz dvojne perspektive subverzije i inauguracije moći, prostor i vrijeme

u ovome se zborniku rekonstruiraju i analitički povezuju ponajprije s pojmovima svetog, kultnog, ritualnog, drevnog, folklornog i sl. Riječ je o epistemološkom smjeru koji se zbog disciplinarnosti i institucionalne razvedenosti njime obuhvaćenih pristupa i nastojanja samo uvjetno može nazvati kulturnopovijesnim i koji je u *Županićevoj knjižnici* vrlo dobro zastupljen autorskim knjigama. Ovim zbornikom on se njezinim čitateljima predstavlja i u svojoj nacionalno i disciplinarno, kao i metodologijski i tematski pluralističkoj formi, već afirmiranoj ponajprije u časopisu *Studia mythologica Slavica*.

Višestruko raznovrsni, međusobno tematski i metodološki isprepleteni i u samom zborniku *Prostor i vrijeme u Europi* kao cjelina predstavljeni članci, ipak se, makar samo zbog što informativnijeg prikaza, mogu svrstati u nekoliko skupina. Jednu skupinu čine članci usredotočeni na opće značajke ishodišnih – indoeuropskih, antičkih i srednjovjekovnih – koordinata ključnih novovjekovnih predodžbi vremena i prostora. Argumentirajući višedimenzionalnu, višesmjernu te povijesnu varijabilnost drevnih ili davnih koncepcija vremena/prostora, autori tih članaka – Emily Lyle, Francisco Vaz da Silva i Miha Pintarič – nasuprot istim pristupima promiču njihove kompleksnije definicije.

Sljedeću skupinu čine članci Mirjam Mencej, Ivana Lozice, Annette Kehnel te Kaarine Koski posvećeni folklornim subverzijama dominantnih prostorno-vremenskih predodžbi kroz vrijeme i prostor. Članak Mirjam Mencej fenotipski i žanrovski različite folklorne reprezentacije kružnog kretanja tumači u kontekstu predodžbi o liminalnom prostoru koji povezuje ovaj i onaj svijet, svijet živih i svijet mrtvih. Tekst Ivana Lozice karneval predstavlja kao dijakronijski (vremeniti) i sinkronijski (subverzivni) fenomen te ga uz os biopolitičkih interpretacija Giorgia Agambena prepoznaje kao podupiratelja i kritičara državnog poretka, prijatelja i progonitelja marginaliziranih te, konačno, kao ciklički, tradicijom regulirani *interregnum* i simulirani, ritualizirani, kontrolirani *justitium*. Prilog Annette Kehnel pak u europskim inauguracijskim srednjovjekovnim ritualima moći analitički izdvaja "prostore slabosti" i "razdoblja patnje", vodeći se gledištem da su vrijeme i prostor temeljne kategorije društvene konstrukcije zbilje, dok članak Kaarine Koski primjenom naratološkog očišta uočava ključne prostorno-vremenske aspekte razlike između zbiljskog svijeta i pripovjednog svijeta žanra predaje.

Više članaka ovog zbornika prati artikulacije različitih koncepcija prostora i vremena u pojedinim nacionalnim tradicijskim kulturama. Članak Jūrate Šlekonyte tako analizira aspekte deevolucijskog vremena u litavskome folkloru, prilog Radvile Racenaite u istome kontekstu istražuje vremensko-prostorne odrednice mitološke predodžbe o inverznoj simetriji između svijeta živih i mrtvih, tekst Ljupča Risteskog dokumentira i interpretira manifestacije predodžbe o linearnom vremenu u makedonskoj tradicijskoj kulturi, dok rad Tanje Petrović kritički sažima etnologističke pristupe i zaključke o vremenu i prostoru u slavenskim tradicijskim kulturama.

Tematski zasebnu skupinu čine članci posvećeni prostornim markacijama mitološkog protoka vremena. Osim članka Andreja Pleterskog, koji prostornu organizaciju sakralnih objekata u Mislinjskoj dolini (Slovenija) tumači kao reprezentaciju ključnih nadnevaka pretkršćanskog kalendara, a tradicijsku arhitekturu, predmete i s njima povezane prakse u Brodu kraj Bohinja (Slovenija) kao empirijsku potkrepu u članku Emily Lyle, izložene koncepcije obrnutog protoka cikličkog vremena indoeuropske ritualne godine, združivanjem materijalnog prostora i mitološkog vremena u ovom se zborniku bave još četiri članka. Poimence, članak Vitomira Belaja koji, nastavljajući se između ostaloga i na istraživanja Pleterskoga, predstavlja rezultate autorove višegodišnje potrage za hrvatskim prostornim "svetim trokutima", zatim članak Karen Bek-Pedersen, koji mikroprostor staronordijske prostorije specijalizirane za izradu i obradu tekstila (*dyngje*) prepoznaje kao potencijalno ritualno mjesto povezano sa simbolizmom maternice i grobnice, kao i tekst Lubomíra J. Konečnjíja, koji srednjovjekovne murale crkve u Znojmu (Moravska) tumači kao re-

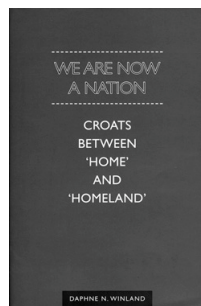
prezentaciju mitskog stvaranja svijeta u cikličko vremensko-prostornoj organizaciji godine te, konačno, tekst Josefa Bláha, koji na osnovi geografskih značajki i arheoloških nalaza ispisuje značajke mitološkog i socijalnog prostora Olomouca (negdašnjeg političkog, religijskog i kulturnog centra Moravske) od pretpovijesti do kasnog srednjeg vijeka.

Samostalnu skupinu čine i članci zaokupljeni prostornim i vremenskim značajkama pojedinih mitskih i mitoloških bića. Osim članka Žmage Šmiteka, koji hrvatske i slovenske jurjevske običaje primjenom emskog očišta definira kao simboličke reprezentacije solarnog kalendara, dok ih iz šire indoeuropske komparativne perspektive interpretira kao prežitke mitoloških predodžbi o stvaranju svijeta, u ovu se skupinu svrstava i tekst Eve Pócs posvećen arhaičnim, mitskim predodžbama vremena i prostora u diljem Europe raširenim vjerovanjima u vukodlake, kao i članak Isabel Cardigos, koji portugalske predaje o preobrazbama *mouras encantadas* – začaranih maurki – interpretira kao folklorne reprezentacije arhaičnih strahova vezanih uz ovulacijski feminini kalendar, zatim članak Monike Kropelj, koji se bavi materijalizacijama predodžbi o tjednom protoku vremena, godišnjem i životnom liminalnom prostoru u slavenskom panteonu te konačno članak Katje Hrobat, koji nakon komparativne simboličko-mitološke interpretacije monolita Baba u okolici Rodika (Slovenija) i s njim povezanih predaja, iz perspektive spacijalnih struktura kulta upućuje na njegove različite značenjske i starosne slojeve.

Zbornik *Prostor i vrijeme u Europi* zaokupit će, dakle, čitatelje upoznate s ideološki napetim pristupima suvremenim predodžbama prostora i vremena već i raznolikoću načela i procedura istraživanja njihovih ishodišta, dok će mu ista ta raznolikost među zagovornicima i praktičarima pretkršćanskih kontekstualizacija tradicijske kulture zasigurno priskrbiti brojne te nadam se zadovoljne, ali i poticajno kritične čitatelje.

Marijana HAMERŠAK

Daphne Winland, *We are now a nation, Croats between "home" and "homeland"*, University of Toronto press, Toronto 2007., 226 str.

Knjiga Daphne Winland *We are now a nation: Croats between home and homeland* rezultat je dugogodišnjih istraživanja autorice, profesorice kulturne antropologije na Sveučilištu York u Kanadi. U više od desetljeća istraživačkoga rada Winland svoj interes za istraživanjem transnacionalnih veza, a napose odnosa hrvatske zajednice u Torontu i Hrvata u domovini, smješta u početak devedesetih godina 20. st. i turbulentnih događanja u Europi uoči kraja hladnoga rata i nastanka novih država na području Jugoslavije. Posljedice ideološkog, političkog i gospodarskog sloma istočnoga bloka i nastanak novih nacionalnih država postavili su pitanja kako koncipiramo identitet i transformaciju, ne samo unutar granica države već i transnacionalno. Posljedice nastanka novih država, kao i antagonizmi prouzročeni ratom na prostoru bivše Jugoslavije, osjetili su se i u Kanadi. Događaj koji je pobudio autoričino